

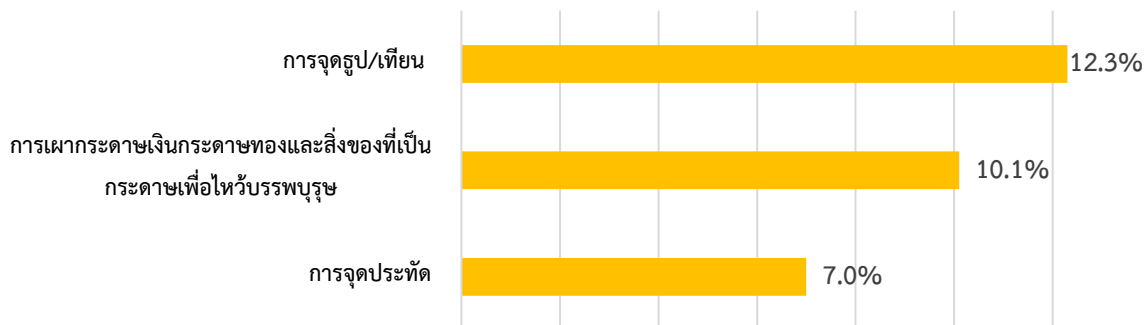
รายงานอนามัยพยากรณ์
เรื่อง “สถานการณ์พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดฝุ่น
และปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากฝุ่นในช่วงเทศกาลตรุษจีน”

มลพิษทางอากาศเป็นหนึ่งในปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของประเทศไทย ซึ่งสถานการณ์มีแนวโน้มความรุนแรงในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะในช่วงเดือนมกราคมถึงกุมภาพันธ์ อันเนื่องจากปัจจัยด้านอุตุนิยมวิทยาที่เอื้อต่อการสะสมของฝุ่นละออง ประกอบกับกิจกรรมของประชาชน เช่น การเผาในที่โล่ง การคมนาคมขนส่งที่หนาแน่น รวมถึงกิจกรรมในช่วงเทศกาลสำคัญต่าง ๆ ทั้งนี้ เทศกาลตรุษจีน ถือเป็นหนึ่งในเทศกาลสำคัญทางวัฒนธรรมและประเพณี ซึ่งมีการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ เช่น การจุดธูป การเผากระดาษเงินกระดาษทอง รวมถึงการจุดประทัด ทั้งนี้ กิจกรรมดังกล่าวเป็นแหล่งกำเนิดฝุ่นละอองที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพอากาศ และส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเสี่ยง

กรมอนามัยจึงได้จัดทำรายงานอนามัยพยากรณ์ฉบับนี้ขึ้น เพื่อสำรวจสถานการณ์พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดฝุ่นและปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการป้องกันตนเองของประชาชนในช่วงเทศกาลตรุษจีน โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 1,044 คน ระหว่างวันที่ 1 – 31 ธันวาคม 2568 ด้วยแบบสอบถามอนามัยโพล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน โดยสรุปผลได้ดังนี้

- **พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดฝุ่นในช่วงเทศกาลตรุษจีน**

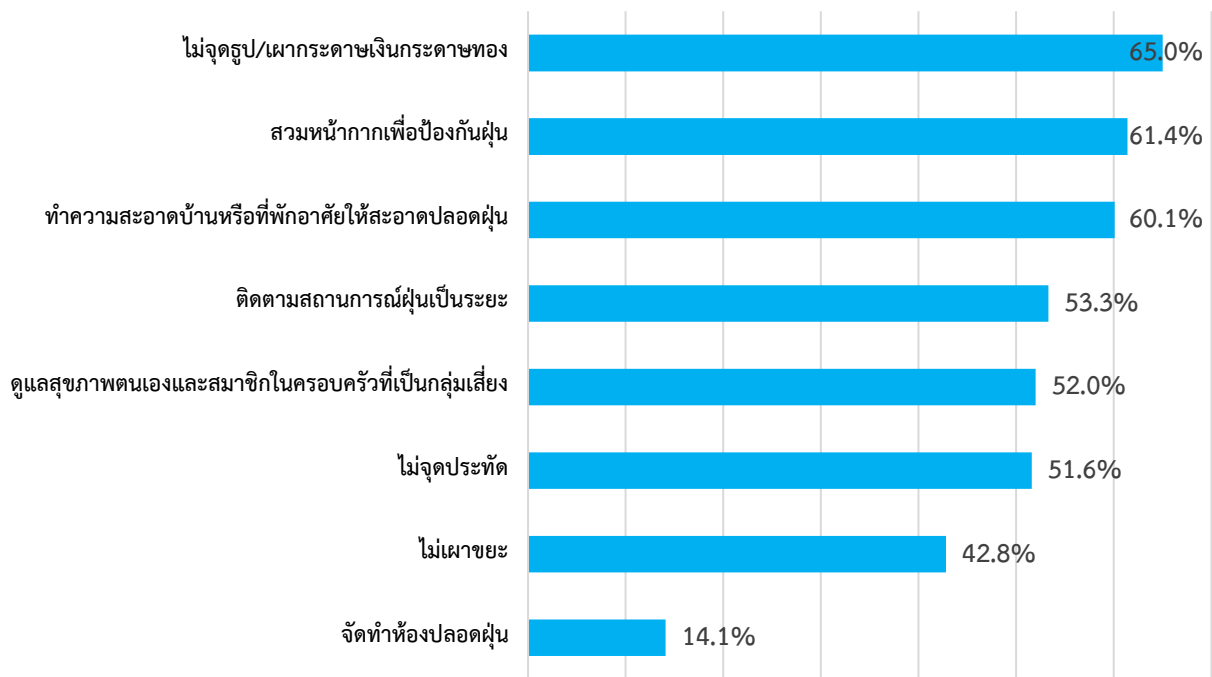
ในช่วงเทศกาลตรุษจีน ผู้ตอบระบุว่ามีการปฏิบัติหลากหลาย แต่พบว่ามีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดฝุ่นละออง ได้แก่ การจุดธูป/เทียน ร้อยละ 12.3 รองลงมาคือ การเผากระดาษเงิน กระดาษทองและสิ่งของที่เป็นกระดาษเพื่อไหว้บรรพบุรุษ ร้อยละ 10.1 และการจุดประทัด ร้อยละ 7.0 ตามลำดับ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดฝุ่นในช่วงเทศกาลตรุษจีน

- **พฤติกรรมการป้องกันตนเองในช่วงเทศกาลตรุษจีน**

พฤติกรรมการป้องกันตนเองจากฝุ่นละอองที่พบว่าผู้ตอบปฏิบัติได้มากที่สุดในช่วงเทศกาลตรุษจีน ได้แก่ ไม่จุดธูป/ไม่เผากระดาษเงินกระดาษทอง ร้อยละ 65.0 รองลงมาคือ สวมหน้ากากเพื่อป้องกันฝุ่น ร้อยละ 61.4 และทำความสะอาดบ้านหรือที่พักอาศัยให้สะอาดปลอดฝุ่น ร้อยละ 60.1 ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม พบพฤติกรรมการป้องกันตนเองที่ปฏิบัติน้อย คือ ไม่เผาขยะ ร้อยละ 42.8 และจัดทำห้องปลอดฝุ่น ร้อยละ 14.1 ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 พฤติกรรมการป้องกันตนเองในช่วงเทศกาลตรุษจีน

● ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากฝุ่นในช่วงเทศกาลตรุษจีน

เพื่อให้ประชาชนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในการป้องกันตนเองจากฝุ่นในช่วงเทศกาลตรุษจีน จึงจำเป็นต้องมีการส่งเสริมให้เกิดการปรับพฤติกรรมด้วยการสื่อสารสร้างความรู้ที่ถูกต้อง จึงทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากฝุ่นในช่วงเทศกาลตรุษจีน โดยใช้ตัวแปรพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากฝุ่น 8 ข้อข้างต้น มาสร้างตัวแปรใหม่ โดยกำหนดให้ผู้ que ตอบว่าปฏิบัติได้เป็นประจำตั้งแต่ 3 ข้อ ขึ้นไป จากพฤติกรรมการป้องกันตนเองทั้งหมด 8 ข้อ (หรือมากกว่าค่าฐานนิยมของผู้ตอบรวมทั้งหมด) จัดอยู่ในกลุ่มที่มีพฤติกรรมการป้องกันตนเองในระดับดี

ผลการทดสอบความสัมพันธ์เบื้องต้นด้วย Chi-square Test พบว่า ช่วงอายุ พื้นที่อยู่อาศัย ระดับการศึกษา อาชีพ และภูมิภาค มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันตนเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $p\text{-value} < 0.05$ และเมื่อนำมาวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากฝุ่นในช่วงเทศกาลตรุษจีน โดยใช้ Binary และ Multivariable Logistic Regression พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ ช่วงอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และภูมิภาค โดยพบว่า กลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไป มีแนวโน้มในการป้องกันตนเองได้ดีมากกว่ากลุ่มอายุ 15 - 24 ปี 24.94 เท่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาประถม/มัธยมศึกษาตอนต้น มีแนวโน้มในการป้องกันตนเองได้ดีมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี 2.63 เท่า สำหรับในด้านอาชีพ พบว่า ผู้ที่มีอาชีพค้าขาย/รับจ้าง มีแนวโน้มในการป้องกันตนเองได้ดีน้อยกว่าพนักงานบริษัท 0.5 เท่า ขณะที่ผู้ที่มีอาชีพแม่บ้าน/พ่อบ้าน มีแนวโน้มในการป้องกันตนเองได้ดีมากกว่าพนักงานบริษัท 4.35 เท่า นอกจากนี้ ผู้ที่อาศัยอยู่ในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีแนวโน้มในการป้องกันตนเองได้ดีมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร 3.17 และ 4.61 เท่า ตามลำดับ

ตารางที่ 1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากฝุ่นในช่วงเทศกาลตรุษจีน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรม การป้องกันตนเองจากฝุ่น	จำนวนผู้ตอบ (ราย)	พฤติกรรมป้องกันฝุ่น		Chi-square (P-value)	Crude ORs		Adjusted ORs	
		ปฏิบัติได้น้อย (%)	ปฏิบัติได้ดี (%)		OR	P-value	AOR	P-value
รวม	1,044	21.93	78.07					
เพศ				0.369				
ชาย	203	25.62	74.38		1			
หญิง	822	21.05	78.95		1.29	0.160		
LGBTQ+	19	21.05	78.95		1.29	0.662		
ช่วงอายุ				<0.001				
15 - 24	67	22.39	77.61		1			
25 - 44	425	26.12	73.88		0.82	0.516	1.81	0.153
45 - 59	342	28.95	71.05		0.71	0.275	1.09	0.840
>60	210	1.9	98.10		14.86	<0.001	24.94	<0.001
พื้นที่อยู่อาศัย				<0.001				
เขตปกครองพิเศษ	239	32.64	67.36		1		1	
อบต.	216	23.15	76.85		1.61	0.025	1.01	0.942
เทศบาลตำบล	365	16.71	83.29		2.41	<0.001	1.51	0.454
เทศบาลนคร	74	18.92	81.08		2.07	0.026	1.77	0.322
เทศบาลเมือง	150	17.33	82.67		2.31	0.001	0.80	0.693
ระดับการศึกษา				<0.001				
สูงกว่า ป.ตรี	139	37.41	62.59		1		1	
ป.ตรี	673	21.1	78.9		2.24	<0.001	1.44	0.119

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรม การป้องกันตนเองจากฝุ่น	จำนวนผู้ตอบ (ราย)	พฤติกรรมการป้องกันฝุ่น		Chi-square (P-value)	Crude ORs		Adjusted ORs	
		ปฏิบัติได้น้อย (%)	ปฏิบัติได้ดี (%)		OR	P-value	AOR	P-value
ม.ปลาย/ปวช./ปวส.	114	14.91	85.09		3.41	<0.001	1.10	0.812
ประถม/ม.ต้น	118	15.25	84.75		3.32	0.003	2.63	0.016
อาชีพ				<0.001				
พนักงานบริษัท	94	24.47	75.53		1		1	
ค้าขาย/รับจ้าง	144	34.03	65.97		0.63	0.118	0.50	0.040
นักเรียน	38	15.79	84.21		1.73	0.279	1.52	0.522
เจ้าหน้าที่ของรัฐ	413	26.15	73.85		0.91	0.737	0.58	0.072
อสม.	59	1.69	98.31		18.79	0.005	6.98	0.071
แม่บ้าน/พอบ้าน	148	4.73	95.27		6.53	<0.001	4.35	0.003
ว่างงาน/เกษียณ	139	23.74	76.26		1.04	0.899	0.52	0.091
อื่น ๆ /เกษตรกร	9	22.22	77.78		1.13	0.881	0.84	0.846
ภูมิภาค				<0.001				
กทม.	249	32.93	67.07		1		1	
ภาคเหนือ	134	32.09	67.91		1.04	0.867	1.95	0.240
ภาคใต้	53	24.53	75.47		1.51	0.234	2.17	0.203
ภาคกลาง	499	14.43	85.57		2.91	<0.001	3.17	0.031
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	109	17.43	82.57		2.33	0.003	4.61	0.010

หมายเหตุ ตัวอักษรสีแดง หมายถึง มีระดับนัยสำคัญ P-value < 0.05

บทสรุป

ในช่วงเทศกาลตรุษจีน ประชาชนส่วนใหญ่มักปฏิบัติกิจกรรมตามประเพณีและความเชื่อเพื่อบูชาเทพเจ้า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษ อย่างไรก็ตาม กิจกรรมดังกล่าวอาจก่อให้เกิดฝุ่นและส่งผลกระทบต่อคุณภาพอากาศ โดยเฉพาะการจุดธูป/เทียน การเผากระดาษเงินกระดาษทอง และการจุดประทัด และเมื่อพิจารณาด้านพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากฝุ่น พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับที่ดี โดยเฉพาะการหลีกเลี่ยงการจุดธูปหรือเผากระดาษเงินกระดาษทอง การสวมหน้ากากเพื่อป้องกันฝุ่น และการทำความสะอาดบ้านเพื่อลดการสะสมของฝุ่นภายในที่พักอาศัย ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักรู้ด้านสุขภาพและการปฏิบัติตนเพื่อลดความเสี่ยงต่อสุขภาพ อย่างไรก็ตาม ยังพบว่าพฤติกรรมบางประการมีการปฏิบัติในระดับค่อนข้างต่ำ ได้แก่ การจัดทำห้องปลอดฝุ่น และการงดเผาขยะ ซึ่งเป็นประเด็นที่ควรได้รับการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติมากขึ้น

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันตนเองจากฝุ่นในช่วงเทศกาลตรุษจีน พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ช่วงอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และภูมิภาค โดยกลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไป มีแนวโน้มในการป้องกันตนเองได้ดีมากกว่ากลุ่มอายุ 15 – 24 ปี ขณะที่ผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา/มัธยมศึกษาตอนต้นมีแนวโน้มในการป้องกันตนเองได้มากกว่าผู้ที่มีการศึกษากว่าปริญญาตรี ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าระดับการศึกษาเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอในการส่งเสริมพฤติกรรมป้องกันตนเองที่เหมาะสม สำหรับในด้านอาชีพ พบว่า ผู้ประกอบอาชีพแม่บ้าน/พ่อบ้านมีแนวโน้มในการป้องกันตนเองได้ดีมากกว่าพนักงานบริษัท ขณะที่ผู้ประกอบอาชีพค้าขาย/รับจ้างมีแนวโน้มในการป้องกันตนเองได้ดีน้อยกว่า อาจเนื่องมาจากลักษณะงานและบริบทการทำงานที่แตกต่างกัน ซึ่งมีผลต่อความสามารถในการหลีกเลี่ยงการสัมผัสฝุ่น นอกจากนี้ ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแนวโน้มในการป้องกันตนเองได้ดีมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งอาจสะท้อนถึงความแตกต่างของบริบทพื้นที่ และรูปแบบการดำเนินชีวิต ซึ่งอาจส่งผลให้ประชาชนไม่สามารถดำเนินการป้องกันตนเองได้อย่างสม่ำเสมอ หรือไม่ได้ให้ความสำคัญกับการป้องกันตนเองเท่าที่ควร

โดยภาพรวม ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า แม้ประชาชนส่วนใหญ่จะมีพฤติกรรมการป้องกันตนเองในระดับที่ดี แต่ยังคงมีพฤติกรรมบางประการที่อาจเพิ่มความเสี่ยงต่อการสัมผัสฝุ่นในช่วงเทศกาลตรุษจีน ทั้งนี้ ความแตกต่างด้านช่วงวัย ระดับการศึกษา อาชีพ และบริบทพื้นที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมปฏิบัติตน ซึ่งผลดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการกำหนดมาตรการสื่อสารความเสี่ยงและการดำเนินงานเชิงรุกที่มีความเฉพาะเจาะจงตามลักษณะกลุ่มประชากร โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงาน ผู้ที่อยู่ในเขตเมือง และกลุ่มอาชีพที่มีข้อจำกัดในการหลีกเลี่ยงการสัมผัสฝุ่น เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการป้องกันตนเองควบคู่กับการลดแหล่งกำเนิดฝุ่นอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. การสื่อสารความเสี่ยงและการสร้างความรอบรู้

- พัฒนารูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและบริบทของแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงาน ซึ่งมีแนวโน้มพฤติกรรมการป้องกันตนเองต่ำกว่ากลุ่มสูงอายุ ผ่านช่องทางที่เข้าถึงง่าย เช่น สื่อออนไลน์ อินโฟกราฟิก และคลิปวิดีโอสั้น ควบคู่กับการสื่อสารผ่านสถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐ สถานประกอบการ สถานบริการสาธารณสุข รวมถึงสื่อประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ เช่น ป้ายโฆษณาหรือบอร์ดตามจุดต่าง ๆ

2. การลดแหล่งกำเนิดฝุ่น

- มาตรการลดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดฝุ่น เช่น การลดจำนวนการจุดธูป การเลือกใช้ธูปไฟฟ้าหรือธูปขนาดสั้น การลดการเผากระดาษเงินกระดาษทอง การหลีกเลี่ยงการจุดประทัดในพื้นที่ชุมชน รวมถึงการจัดให้มีพื้นที่สำหรับประกอบพิธีกรรมที่เหมาะสม
- นำผลการศึกษาไปใช้ทบทวนและปรับปรุงข้อแนะนำในการปฏิบัติตนช่วงเทศกาล พร้อมดำเนินการสื่อสารเชิงรุกก่อนเทศกาลผ่านช่องทางที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

3. การดำเนินงานในระดับชุมชน

- บูรณาการการดำเนินงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร ผู้นำชุมชน และศาสนสถาน โดยเฉพาะในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งพบแนวโน้มพฤติกรรมการป้องกันตนเองต่ำ เพื่อร่วมกำหนดมาตรการลดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดฝุ่นและแนวทางป้องกันตนเองที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่
- สนับสนุนให้สถานประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดสภาพแวดล้อมการทำงานที่ลดการสัมผัสฝุ่น จัดหาอุปกรณ์ป้องกันที่เหมาะสม และให้ความรู้แก่กลุ่มอาชีพที่มีแนวโน้มป้องกันตนเองต่ำอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพค้าขาย/รับจ้าง